

Vesna Pešić

Politika je zavodjenje

Ne vidim zašto bih menjala svoja stanovišta ako druga nisu imala dobre argumente. Dakle, nije reč o zadrnosti i tvrdoglavosti, nego u verovanju da samo dobri argumenti mogu da utiču, pa sam shodno tome menjala neke svoje stavove, mada osnovno gledište nisam. Čudila sam se ljudima koji često menjaju mišljenje.

O razumevanju politike...

Politika nije samo racionalna delatnost, ona je i jedna vrsta zavodjenja. Pri tom ne mislim na banalni populizam. Veliki političar mora biti veliki državanik, onaj koji rešava velika pitanja. Takvi političari uspevaju da odvedu masu sa jedne na drugu tačku, i to onu o kojoj masa nije ni sanjala. Pred očima imam velikog francuskog državanika De Gola koji je uspeo da izvuče Francusku iz rata sa Alžirom, da prizna Alžir, i pored velikih otpora i stavljanjem glave u torbu. Neko bi mogao da kaže da su to skrivene istine koje veliki državnici iznose na svetlo dana. Ne bih to tako razumela. Politika se više ne hvali time da se bavi istinom i samo istinom, ne zato što je dozvoljeno lagati, nego zato što su sva dešavanja u modernom društvu podložna različitim interpretacijama, a same interpretacije stvaraju događaje.

Iz ovog ugla gledano o istini u politici se može govoriti samo ako se prihvati da je ona unapred data. A takva istina je onda apsolutna, od boga data, od Marksa ili od Nacije, ili od nekog drugog neupitnog autoriteta. Pa ipak, istinom u politici zovem onaj veliki zaokret koji uspevaju da izvedu samo veliki državnici i za koje je potrebna velika odlučnost i velika hrabrost. Za to je potrebno i zavodjenje koje sam pomenula, odnosno snaga ličnosti i snaga argumenta, jer bez ljudi koji će da vas slede i koji će vam verovati, ne može se postići veliki zaokret.

Mene to pitanje zaokuplja zato što pretpostavljam, možda pogrešno, da smo imali šansu restartovanja našeg društva i naše ukupne politike, pa i pogleda na svet. Ta šansa se pojavila prilikom rušenja Miloševića. Nadala sam se, a i drugi naši građani, da ćemo krenuti novim putem. A to je značilo otvoriti dijalog sa samima sobom, sa susedima i Evropom. Očekivala sam donošenje novog ustava preko sazivanja ustavotvorne

skupštine, to je bilo i obećano. Očekivala sam da ćemo promeniti Miloševićev nacionalistički kod i da ćemo strasno krenuti da gradimo demokratsku državu i brzo stići u Evropsku Uniju. Izgledalo je u jednom momentu da imamo i onog političkog zavodnika koji će voditi ka takvim ciljevima. Mislim na Zorana Đinđića. Onda se ispostavilo da su snage otpora toliko jake da mogu veoma lako, kao ništa, da ubiju našeg vizionarskog državanika, onog koji je imao sposobnost da nas iz jedne užasno negativne pozicije u kojoj smo se našli sa Miloševićem, prevesla na durgu obalu, na svetliju stranu sveta.

Politika koja se posvećuje velikim zakoretima u takvim dramatičnim situacijama troši *korisne laži* kao na primer da mi to sve možemo da postignemo, da možemo da nadoknadimo izgubljeno vreme samo ako hoćemo. A onda se ispostavi da od toga nema ništa, da smo neki spor voz koji će klaj-klaj, a ne zna se tačno ni gde ide!

O sebi u politici...

Kada razmišljam o sebi i sopstvenom političkom delovanju, mislim da sam naučila da koristim argumente iza kojih stojim. Uvek mi je bilo teško da ponavljam nekakve fraze bez smisla, ili da govorim ono u šta ne verujem. Često čujem takve fraze. Eto, predsednik Tadić kaže da ćemo ići u Evropu ali samo sa svojim identitetom, nikako bez njega. A ja se pitam šta znači ponavljanje te fraze, šta je zapravo njen smisao, ili besmisao? Koja je to zemlja ostavila svoj identitet, pa krenula u EU, šta taj identitet uopšte znači? Zašto se oko identiteta diže frka? Da li je to nekakav poseban uslov za EU koji do sada nismo čuli, ili to jednostavno znači da nigde nećemo ići bez Kosova? A možda su to samo ritualne izjave za koje Predsednik misli da narod voli da ih čuje.

Ja nisam uspevala da se bavim tom ritualnom politikom, pa da kažem nešto nerazumljivo, deklarativno, za šta očekujem da će drugi razumeti i biti srećni da čuju ono što ja ne razumem. Niti umem da budem uobraženo autoritarna pa da kažem *eto, ja sam vam rekla a zna se da sam ja uvek u pravu*. Čini mi se da danas prevladava narcisiodna autoritarnost i našoj politici, ne ona miloševićevska koja je bila tvrda i pretila životom i zatvorom, nego ova koja vlada mondenskim političkim krugovima. Oni misle da su od boga dani, da sve najbolje znaju i da sve iz njihove glave mora da izađe. Zavladao je totalna nekomunikativnost i to me plaši. Nigde u strankama nema rasprave, brain storminga, suprotnih gledišta; sve je mirno, kao površina bare, poslušno se čekaju unosne funkcije.

O uspehu u politici...

Ako me pitate me da li sam uspela u politici, ja bih to pitanje suzila na vlast. Onda je jasno da nisam uspela jer nikada nisam imala prilike da budem na vlasti i da pokušam da ostvarujem svoju politiku i svoje zamisli. To jednostavno nije bilo moguće zato što sam imala malu podršku za svoje političke ideje, pa se do izvedbe nekakve moje politike nikada nije stiglo. A malo sam i ja takva. Ne volim vlast. Moja gledišta su manjinska i ne mogu

da dobiju širu podršku. To me nikada nije sekiralo jer politika nije samo vlast. Dakle, ako bismo malo raširili pojam politike i ne svedemo je samo na vladajuće stranke i ideje, a pri tom uspeh posmatramo u jednom dužem vremenskom periodu, može se videti da su ideje političkog kruga kome ja pripadam izvršile uticaj i da se ostvaruju, doduše sporo, ali se potvrđuju kao neizbežne.

Početak osamdesetih godina borili smo se protiv verbalnog delikta, da kada nešto kažeš protiv režima, zaglaviš u zatvor. Sada je to postignuto i mnoge druga slična prava. Pa i nacionalizam je u fazi dekadencije, on je u opadanju. Većinu ljudi je danas sramota da budu onako otvoreni i grubi nacionalisti koji se zalažu da se satru neprijatelja koji živi u susednom dvorištu. A radilo se i govorilo tako devedesetih godina. Nema sumnje da nije bilo nas koji smo glasno govorili i svakodnevno radili protiv nacionalizma i njegovih posledica - ratova i zločina – teško da bi se stiglo da današnje tačke u kojoj se otvoreno govori o zločinima koji su počinjeni devedesetih godina. U nekakvom zbiru i promenama koje ipak postoje (do skora se nije govorilo da su Srbi činili zločine u ratovima, a sada je to opšte prihvaćena stvar) možda bih zaključila da sam bila uspešna u politici, jer eto, i to nezamislivo je sada zamislivo.

O aktivizmu....

Pošto nisam političar koga jedino vlast zanima, za sebe kažem da sam bila strasna aktivistkinja. Nije mi odgovaralo da pravim suviše velike ustupke. Naravno, nema ništa loše u tome želiti vlast radi ostvarivanja političkih ciljeva, ali, kada pričamo o meni lično, ja nisam dovoljno fleksibilna, teško bih mogla da se prilagodim tome kako je vlast funkcionisala nekad, ili kako sada funkcionise. Ja sam i sada u politici, ali više kao marginalac, to jest kao slobodna individua, i zato u *marginalcima u politici* ne vidim ništa loše. Ne imponuje mi da postanem član političke elite, one klase u sociološkom smislu reči koja živi od politike i od vlasti i kojoj je vlast udarila u glavu. Kao i mnogi moji prijatelji, politikom se bavim kao aktivna građanka, ponekad u nevladinim organizacijama kao na početku karijere, zatim u građanskim političkim strankama, sve do skupštinskih aktivnosti kao poslanika. Ovakva moja pozicija verovatno je u skladu sa nekim mojim političkim *vjeruju* koje bih najkraće opisala na sledeći način: Uvek sam verovala u univerzalne vrednosti koje su sposobne da ljudi integrišu u politički zajednicu bez diskriminacije i nepravdi. Isključivost i apsolutizacija pojedinih ideologija, bilo religijskih, svetovnih ili prirodnih kao etničko poreklo, uvek vodi u polarizacije, teške sukobe, ratove, zaostalost i nemogućnost da se dostigne vladavina zakona za sve, i da se sve različitosti uključe u društveni život.

Ponekad mi se spočitava da nisam baš uvek bila sasvim odvojena od vlasti jer sam, eto, bila ambasador u Meksiku. To je tačno, bila sam četiri godine ambasador u toj zemlji ali, po meni, to nije bavljenje politikom. Ambasador je državni službenik i sprovodi politiku koja mu se nalaže. Ja sam to činila posle *petog oktobra*, kada sam možda prvi put u životu bila u stanju da branim politiku zemlje koju je vodio Zoran Đinđić. Posle više

nije bilo tako, pa sam bila malo nedosledna, ali sam se pravdala time da sam bila u zemlji u kojoj nisam morala dnevno ništa da branim. Iskreno da vam kažem, meni je zanimanje ambasadora bilo dosadno. I za to vreme sam se bavila politikom, pa me je tadašnji predsednik SR Jugoslavije, Vojislav Koštunica, kritikovao što sam se mešala u politiku. Mada s njim ne delim politička gledišta, bio je u pravu kad mi je to zamerio. Ja nisam mogla da odolim da ne branim politiku Zorana Dindića, pa sam sebi rekla:

Pa neka me smene, ne moram da budem više ambasador ako im moje mešanje u politiku smeta.

O ženama u politici...

Interesuje vas da li su žene kod nas uspele u politici? Pa jesu u jednom smislu, osvojile su politiku u nevladinom sektoru. Od vlasti su daleko, dalje nego što su bile, a povećale su nešto malo svoje učešće u skupštinama, najviše zbog preporuke o kvotama, tj. da na izbornim listama bude trećina žena. Ako se o ovom pitanju govori na tom nivou, rekla bih da su žene uspele samo u skandinavskim zemljama, gde je vlast posao kao i svaki drugi, transparentan je i ne sadrži onu privlačnost nekontrolisane moći. Kada toga nema funkcije se rado dele sa ženama. No, u jednom ozbiljnijem smislu pokazalo se da ne postoji *ženska politika* na vlasti. Nigde se nije pokazalo da veće učešće žena na važnim funkcijama donosi neki poseban i različit kvalitet u upravljanju društvom. Politika ne zavisi od pola političara, i to su dokazale baš velike političarke, kao na primer Margaret Tačer, jer su vodile pravu *mušku* politiku. Tu je reč o jednoj opsesiji da oni koji su slabiji moraju da budu i bolji, novi, i različiti. Verovatno da ima više razlike između pojedinih politika koje su vodili muškarci, nego između politike mušaraca i žena. Naravno, ja verujem da je dobro da žene budu ravnopravno reprezentovane u politici, baš kao što je to potrebno i u drugim delatnostima koje su po pravilu *muške*, recimo, tamo gde se prave pare, u biznisu.

Nažalost, žene prodiru u ona zaposlenja i službe iz kojih muškarci izlaze jer nisu dovoljno profi tabilne i ne donose privilegije. Tako je došlo to toga da su neke struke potpuno feminizirane, na primer, učiteljska i nastavnička zanimanja, verovatno je najviše baš tu izražena pojava o kojoj govorim.

O porodici...

Verujem da porodica značajno utiče na to kako ćemo se u životu postaviti i koje će nam vrednosti biti bliske. U mojoj porodici nikada ništa nisam čula o srpstvu, o nekom srpskom problemu i *nacionalnom pitanju*. Svi su bili Jugosloveni, što ne znači da se moji roditelji nisu na popisu stanovništva uredno izjašnjavali kao Srbi. Takođe je zanimljivo da ja nemam nikog od bliže familije van Srbije, niti sam imala bliske prijatelje, sem kolega s kojima sam se družila u sociološkom društvu Srbije.

Kada se pojavio Milošević i kada je buknuo nacionalizam u Srbiji, pitala sam majku šta ta priča o srpstvu znači i zašto nikada o tome nisam ništa

čula u kući. Ona mi je rekla da je to nešto bezveze i onako prečanski odvalila *da je to paorska priča*. Kasnije sam shvatila da je kod nekih prijatelja nacionalizam imao uspeha, ne toliko politički, već najviše zbog toga što su imali jake traume u sopstvenim porodicama. Dovoljno je slušati priče u detinjstvu o stradanju za vreme Drugog svetskog rata, pa da se u ljudima nakupi resantiman koji izbije u kritičnim situacijama. Veliki broj porodica iza sebe ima traumatične priče iz prethodnih ratova (ovde je po pravilu neko nekoga ubijao), pa kad se ta istorijska sećanja podstaknu spolja, onda dođe do lančanih reakcija.

Ja porodično nisam imala nikoga ko je bio na taj način traumatizovan za vreme ratova, ali sam poznavala mnoge koji jesu. Sada govorim o privatnim stvarima, jer ovo o čemu pričam nije moja interpretacija ratova koji su se dogodili devedesetih godina. Govorim da je uvek lako zastrašiti ljude na balkanskom tlu, ako je to potrebno u političke svrhe. No, ima i različitih reakcija na traume koje su veoma značajne, pa i poučne. Divila sam se svom kolegi i direktoru Instituta za fi lozofiju i društvenu teoriju (u kome sam radila) - Božidaru Jakšiću, koji je baš zbog stradalništva shvatio da je nacionalizam za njega neprihvatljiv. Njemu su ustaše ubile oca kada mu je bilo sedam godina, ali Boža je uvek govorio:

Ja ne mogu biti nacionalista jer znam da nacionalizam vodi do klanja.

...

Mogu vam ispričati nešto konkretnije o svom poreklu, ali ono nije mnogo važno. Moj otac je bio iz istočne Srbije, rođen je u Vratarnici. Otac mu je bio pop i ubijen je u Prvom svetskom ratu, ubili su ga Bugari. Odrastao je sa sestrom i majkom. Najpre je, pre Drugog rata, bio davidovićevec, antimonarhista i Jugosloven. Za vreme rata je bio u zarobljeništvu i tamo postao komunista. Posle rata je bio pomoćnik javnog tužioca za grad Beograd, i verovatno se uvek ponašao *pravnički*. Brzo su ga izbacili iz Partije, pa je prešao u advokaturu, svoje prvo zanimanje.

Mama je bila iz buržujске porodice, iz Novog Sada, gde i danas imamo porodičnu kuću. Ona je bila profesorka francuskog jezika na Pedagoškoj akademiji. Bila je savršeno organizovana osoba, divna i pametna žena, kojoj mnogo dugujem. Ona nikada nije trošila energiju na gluposti, bila je veoma razumna i racionalna. Nije joj padao ni na pamet nacionalizam, niti bi se pomamila zbog bilo kakve politike. Kada se pojavio Milošević, rekla je: *Ovaj je neko čudo, stradaćemo, to je sigurno.*

Mi nismo imali porodičnih neslaganja, svi smo imali građanske ideje, ni moje sestre ni ja nikada nismo ulazile u *Partiju*, imale smo svoju slobodu i bavile smo se svojim zanimanjima. Moji roditelji su bili veoma nereligiozni, naročito majka. Toliko nije volela Crkvu, da kada bi zajedno gledale neki fi lm, pa se kao lik pojavi neki pop, ona se žestoko iznervira. Meni samoj bilo je nemoguće da postanem religiozna, čak i ritualno, pa sam ostala agnostik, kako se to danas elegantno kaže za ateiste.

O doslednosti...

Ne vidim zašto bih menjala svoja stanovišta ako druga nisu imala dobre argumente. Dakle, nije reč o zadrnosti i tvrdoglavosti, nego u verovanju da samo dobri argumenti mogu da utiču, pa sam shodno tome menjala neke svoje stavove, mada osnovno gledište nisam. Čudila sam se ljudima koji često menjaju mišljenje. Ako bi neko, prema mojih standardima, promenio mišljenje nabolje, rekla bih *ako, bolje je tako nego da se nije promenio*. Recimo, Milovan Đilas je od ekstremnog komunista postao čovek koji veruje u demokratiju i liberalne vrednosti. To je bila velika promena njega kao političke ličnosti, ali je ta promena odigrala veliku ulogu ne samo u njegovom životu, nego je on dugi niz godina bio jedini i najveći naš disident i kritičar autoritarnog sistema. Njegova knjiga *Nova klasa* odlično je sociološko štivo i bila je obavezna litaratura za brojne generacije. No, uzela sam ovaj primer da vam pokažem kako se ne moramo uvek hvaliti doslednošću, jer je nekada baš nedoslednost grandiozna, hrabra i prosvetljujuća. Uzela sam Đilasa kao primer *nedoslednosti* zato što je on sebe u potpunosti objasnio time što je promenio mišljenje.

Ono što iritira u našem novijem političkom životu jeste što su mnogi ljudi menjali mišljenje i političke strane, a da nikada nisu objasnili kako su do te nove tačke gledišta stigli. Takav je primer Kosta Čavoški koji je pripadao liberalnim krugovima i sa kojim sam krajem sedamdesetih i do sredine osamdesetih godina često saradivala. Pripadali smo istom krugu. On je bio jedan od temeljnih branilaca demokratije i ljudskih prava. Međutim, od trenutka kada se pojavio Milošević i srpski nacionalizam, Kosta je počeo da se menja, sve dok nije došao do neke vrste srpske oksesije. Mada, iako se potpuno promenio, prema meni se uvek ponašao prijateljski, bez obzira što smo bili u dva različita politička polja.

Ni drugi se nisu objašnjavali kad promene mišljenje. Recimo, Vuk Drašković mi je pričao o svojoj partizanskoj porodici. Uz to, on je bio dopisnik *Tanjuga*, član Komunističke partije, sekretar kabineta Mike Špiljka i - odjednom je postao branilac četnika. Slično je bilo i sa Šešeljem. Kada sam ga upoznala ništa nije pričao o Velikoj Srbiji. Odjednom, kada je izašao iz zatvora, postao je veliki srpski nacionalista. Kako je došao do toga nije mi poznato, ili ja jednostavno ne znam kako su se dešavale te konverzije. No, kada se odmaknemo od ličnosti, mnogo više zabrinjava nedostatak političke artikulacije kada su se stranke cepale i stvarale nove. Ti sukobi su se najčešće svodili na lične sukobe i sujete, što je od početka obnove višepartijskog sistema u Srbiji, bacilo senku na novonastale partije. I do danas je tako ostalo. Ako dođe do sukoba unutar partije, odmah se kaže *oni se svađaju*, grabe se ko će da bude predsednik...

Ovi nerazjašnjeni procesi „promene strana“, koji su vodili u tajnovite sukobe, najnegativnije se ispoljavaju u nemogućnosti da se bilo kada, i posle velikih lomova, pročisti i iskristališe pozicija svih političkih i državnih struktura i nosilaca funkcija. Imam u vidu situaciju posle *petog oktobra*.

Kada malo bolje pogledate, mnogi su preživeli, najvažniji saradnici Miloševića sada su saradnici Borisa Tadića, o službama bezbednosti i da ne govorim. Tu nikakvog pročišćavanja nije bilo. Iako je bilo obećano, pa čak je bio donet i zakon o lustraciji, nije bilo moguće sprovesti lustraciju ni u najelementarnijem vidu kako je predviđao zakon koji nikada nije stupio na snagu.

Mišljenja su se ispeglala, usaglasila, i najveći deo onog mulja iz devedesetih godina preselio se u dvadesetprvi vek, u Srbiju posle Miloševića. Pa onda se ne treba čuditi što se još uvek ne zna jasno da li smo na Istoku ili na Zapadu, i kuda se krećemo. *Nismo ni tamo ni ovamo.* Još uvek smo u čekaonici.

DNEVNIK 2009-2010.